

ФАКТОР СІМ'Ї В РОЗВИТКУ АГРОТУРИЗМУ

FACTOR OF THE FAMILY IN AGRO TOURISM DEVELOPMENT

У статті підкреслено фактор сім'ї в ефективному розвитку аграрного туризму. Визначено, що сім'я є головною рушійною силою розвитку бізнесу. Розглянуто передумови виникнення сімейного бізнесу, проаналізовано його переваги та недоліки. Наведено бар'єри, що стримують розвиток сімейного підприємництва. Запропоновано напрями державної підтримки сімейного бізнесу в агротуризмі. Сформульовано низку рекомендацій для членів родин, які спрямовані на підвищення ефективності сімейного підприємництва. Акцентовано увагу на необхідності формування економічної культури у молоді, підвищення рівня знань та отримання практичних навичок з основ підприємництва, зростання зацікавленості у відкритті власного бізнесу на селі.

Ключові слова: сільське господарство, домогосподарство, зайнятість, підприємництво, агротуризм, сім'я, сімейний бізнес, підприємницька активність.

В статье подчеркнут фактор семьи в эффективном развитии аграрного туризма. Определено, что семья является главной движущей силой развития бизнеса. Рассмотрены предпосылки возникновения семейного бизнеса, проанализированы его преимущества и недостатки. Приведены барьеры, сдерживающие развитие семейного предпринимательства. Предложены направления государственной поддержки семейного бизнеса в агротуризме. Сформулирован ряд рекомендаций для членов

семей, которые направлены на повышение эффективности семейного предпринимательства. Акцентируется внимание на необходимости формирования экономической культуры у молодежи, повышения уровня знаний и получения практических навыков по основам предпринимательства, роста заинтересованности в открытии собственного бизнеса на селе.

Ключевые слова: сельское хозяйство, домохозяйство, занятость, предпринимательство, агротуризм, семья, семейный бизнес, предпринимательская активность.

The article emphasizes the factor of the family in the effective development of agrarian tourism. It is determined that the family is the main driving force for business development. The prerequisites for the emergence of a family business are considered, its advantages and disadvantages are analyzed. The barriers that hamper the development of family business are given. Directions of the state support of family business in agro tourism are offered. A number of recommendations for family members aimed at improving the efficiency of family business have been formulated. Attention is focused on the need for the formation of economic culture among young people, raising the level of knowledge and obtaining practical skills on the basics of entrepreneurship, increasing interest in starting their own business in the countryside.

Key words: agriculture, household, employment, entrepreneurship, agro tourism, family, family business, entrepreneurial activity.

УДК 338.48

Дуга В.О.

старший викладач кафедри менеджменту організацій Херсонський інститут ПрАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Постановка проблеми. Природний, демографічний, економічний потенціал більшості сільських територій є унікальним. Необхідно раціонально використовувати ці ресурси, забезпечувати населення постійною зайнятістю. Варто для кожного сільського району визначати альтернативні види діяльності, які можуть бути конкурентоспроможними, а також залучати додаткові доходи. Для підтримки сільського господарства слід диверсифікувати сільську економіку за допомогою розвитку несільськогосподарських видів діяльності, акцентувати увагу на розвитку малих, сімейних форм господарювання на селі.

Для сільських регіонів нашої країни, що володіють соціокультурним, рекреаційним та екологічним потенціалом, одним з перспективних інноваційних напрямів сталого розвитку сільських територій є аграрний туризм. Цей популярний напрям підприємництва сприяє зниженню соціальної напруженості, зменшує негативні соціальні та екологічні наслідки на селі, завдяки мультиплікативному ефекту створює передумови для сталого розвитку сільських територій.

Європейська практика показує, що розвиток аграрного туризму у формі саме сімейного біз-

несу є великою соціально-економічною програмою щодо переведення частини аграрного населення зі сфери виробництва у сферу послуг. З усіх галузей економіки саме сільське господарство є природним середовищем для розвитку сімейного бізнесу, тому що воно має традиційний характер, залежить від традиційної прихильності людей до життя на селі. Сім'я дає імпульс для розвитку людського потенціалу та економіки аграрних регіонів, зберігає та відтворює культурну спадщину, національну самобутність регіонів, є основою добробуту суспільства та економіки. Тому її роль в економічних процесах, в розвитку агротуризму важко переоцінити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сімейний бізнес є популярною темою економічних досліджень. Такі науковці, як Г.А. Лех [10], Д.А. Корнілов [4], І.Я. Кулиняк [8], розглядали особливості сімейних фірм, вивчали переваги та недоліки, досвід організації сімейного бізнесу в Україні та за кордоном. Однак багато теоретичних та практичних аспектів використання економічного потенціалу сім'ї ще залишаються не вирішеними (більшість робіт авторів сфокусована на розгляді сімейного бізнесу на прикладі великих компаній,

в них майже не розглядається роль сім'ї в розвитку бізнесу на селі, особливо в агротуризмі).

Постановка завдання. Метою дослідження є розкриття фактору сім'ї в розвитку агротуризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історично склалося, що саме сімейний бізнес є особливо значущим, оскільки сімейне підприємництво було основою економічного життя в минулому і зберегло своє значення досі. У суспільстві складно було уявити підприємця-одинака, бо людина без родинних зв'язків практично не мала шансів на успіх, бізнес вважався справою всієї родини. Людині без родичів не довіряли, тому що не було ніяких гарантій, що вона зможе виконати взяті на себе зобов'язання. В разі невдачі часто тільки сім'я могла надати допомогу у вигляді фінансів, ресурсів і робочої сили. Родинні зв'язки і зараз є одними з найважливіших ресурсів сімейних підприємств, які «витрачаються» в процесі їх роботи фізично і морально, а також забезпечують надійну підтримку власнику бізнесу.

У сучасному суспільстві людина може бути успішною в бізнесі без підтримки сім'ї, вже немає таких обмежень в отриманні ресурсів і налагодженні зв'язків, але її роль у створенні економічної мотивації залишається суттєвою. Сім'я є основою домогосподарства, осередком суспільства, першою формою господарської організації, саме вона є головною рушійною силою формування мотиву до отримання прибутку, фактором довгострокової готовності до праці [6].

Сім'я, яка давно зайняла центральні позиції в демографії, в економіці довгі роки відходила на задній план та не розглядалася як економічна категорія. Серед таких важливих функцій, як репродуктивна, виховна, комунікативна, регулятивна, економічну функцію сім'ї виділяють як одну з основних. Її складовими є організація сімейного споживання, накопичення майна, економне використання домашнього господарства, підготовка майбутніх трудових ресурсів, економічне виховання тощо. При цьому сім'я виступає посередником між індивідом і державою, транслятором фундаментальних цінностей від покоління до покоління.

В економічній науці часто говорять про феноменальний розвиток сімейного підприємництва в сільському господарстві. Стійкість і ефективність сімейного господарства пояснюється орієнтацією не на прибуток, а на потреби сім'ї, високою моральною цінністю праці, екологічністю, а найголовніше високою мотивацією до праці господаря порівняно з найманим працівником. Саме тому стратегічним ресурсом держави повинна стати сім'я та підтримка сімейного бізнесу.

Історично бізнес зароджувався у формі сімейного підприємництва, коли в управлінні підприємством була залучена родина чи члени родини.

У Стародавній Греції термін «економіка» означав «мистецтво ведення домашнього господарства» («ойкос» – будинок, господарство, «номос» – закон) [5]. Відомий німецький економіст і соціолог Макс Вебер ще в 1905 році відзначав, що «спочатку відмінності між сімейним господарством і бізнесом не було. Такий поділ виник поступово на базі середньовічного обліку грошових рахунків <...>, домашні витрати та ділові операції не розділялися» [1].

Особливо «сімейність» розвинена саме в сільському господарстві, де сімейне підприємництво формується у форматі, який зазвичай знаходиться на межі самозайнятості та мікробізнесу. Треба відзначити, що сільське господарство є традиційно пасивною галуззю економіки, розвиток підприємництва у сільській місцевості характеризується, як правило, меншими масштабами діяльності, ніж в міських поселеннях. Відносна ізоляція, невпевненість у захищеності статусу підприємця стримують схильність сільського населення до комерційної діяльності. Аналізуючи стан сільських домогосподарств за результатами Державної служби статистики України, можемо зробити висновок, що, незважаючи на безробіття та наявність ресурсів, сільське населення відсторонюється від ведення бізнесу. Свої потреби домогосподарства задовольняють за рахунок ресурсів, які надходять з різних джерел (рис. 1).

Так, доходи домогосподарств від підприємницької діяльності та самозайнятості незначні: у структурі грошових доходів сільських домогосподарств у I кварталі 2017 року вони становили лише 2,8%, що більше ніж в 10 разів менше, ніж припадає на заробітну плату; у 8 разів менше, ніж пенсії; у 3 рази менше, ніж доходи від продажу сільськогосподарської продукції [2].

Рис. 1. Структура сукупних ресурсів сільських домогосподарств України у I кварталі 2017 року

Переваги та недоліки сімейного бізнесу

Переваги	Недоліки
<i>Для партнерів</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – прагнення підтримання гарних взаємин з партнерами (клієнтами, постачальниками, співробітниками); – високий рівень довіри в стосунках з партнерами; – партнерські відносини надійні та ефективні; – чесність і відданість справі. 	<ul style="list-style-type: none"> – економічні рішення можуть бути складними внаслідок виникнення сімейних конфліктів.
<i>Для споживачів</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – виготовлення продукції, розробка і надання комплексу послуг відповідно до мінливих вимог ринку; – забезпечення ринку тими послугами та товарами, від виробництва яких відмовилися великі фірми внаслідок падіння споживчого попиту; – персональний підхід до якості та сервісу; – швидкість у виконанні замовлень; – легка ідентифікація побажань постійних споживачів; – готовність приймати та пропонувати інноваційні продукти й послуги; – швидке реагування на зміну ринкової кон'юнктури внаслідок індивідуалізації споживчого попиту. 	<ul style="list-style-type: none"> – всі ділові процеси відбуваються у вузькому сімейному колі, яке не передбачає проникнення людей ззовні, а такий підхід, може привести до глибокої консервації бізнесу та поступового угасання; – обмежені маркетингові послуги, не наймання відповідних фахівців, тому немає гарантії, що продукти та послуги будуть продані; – бюджет обмежений для будь-якого виду маркетингу, тому важко досягти поставлених стратегічних цілей, існує залежність від посередників (туроператорів), щоб отримати потенційних клієнтів.
<i>Для членів сім'ї</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – спільна праця зближує всіх членів сім'ї для вирішення загального завдання; – прагнення розкрити таланти та задовольнити потреби великої кількості членів сім'ї; – об'єднання членів родини їх загальносімейними цінностями, такими як майбутній добробут сім'ї, турбота про здоров'я, блага, майбутнє своїх дітей; – відданість спільній справі; – члени сім'ї добре знають один одного, розуміють сильні й слабкі сторони; – поява високої мотивації до ефективної роботи (великий ризик втратити все в разі невдачі); – можливість заздалегідь передбачити й уникнути можливих прогалин у справах, адже члени сім'ї зазвичай в курсі особистих планів один одного; – стійкі емоційні зв'язки; – спільна праця згуртовує і зміцнює сімейний колектив; – краще пізнання один одного в процесі спільної праці; – неможливість дозволити собі працювати абияк, спасувати перед проблемами; – забезпечення роботою тих, кому не просто було б знайти її на загальних умовах, а саме пенсіонерів, студентів, інвалідів; – можливість передання бізнесу у спадок, отже, забезпечення майбутнього дітей; – відсутність шкоди зусиль на освіту і виховання спадкоємців заради збереження сімейної справи; – можливість школярів та підлітків заробити свої перші гроші в сприятливому середовищі; – отримання початкових знань з економіки саме в сім'ї; – розкриття внутрішнього потенціалу особистості; – сприяння саморозвитку кожного члена сім'ї, адже від результату кожного конкретного співробітника залежить показник справи і його репутація загалом; – збереження секретів майстерності (новому поколінню не потрібно починати все з нуля); – самореалізація у трудовій діяльності. 	<ul style="list-style-type: none"> – інтереси сім'ї та бізнесу можуть суперечити один одному; – неперервність роботи; – можливий крах підприємства, якщо в сім'ї немає довіри, а відносини побудовані на диктатурі її голови; – не всі члени сім'ї мають розвинені підприємницькі якості та бажання займатися сімейною справою; – в разі краху бізнесу в борговій ямі може опинитися вся сім'я; – морально важко 24 години на добу залишатися в одному і тому ж середовищі; – важко залишатися об'єктивним під час оцінки як можливостей, так і результатів роботи родича; – слабкий контроль дисципліни; – неможливість уникнення перенесення конфліктів із сімейного побуту в робочу сферу, і навпаки; – сімейні відносини можуть бути зруйновані через фінансові непорозуміння, коли проект починає приносити прибуток, кожному здається, що саме він доклав більше зусиль; – через халатність одного члена сім'ї можуть страждати репутація і рівень доходів інших членів сімейного бізнесу; – авторитет керівника сімейного бізнесу може бути підірваним через слабку дисципліну членів сім'ї та позначатися на невисокій стійкості підприємства в довгостроковій перспективі.

Ті, хто бажають зайнятися підприємницькою діяльністю, повинні враховувати такі переваги та недоліки сімейного бізнесу (табл. 1).

Основними перевагами малого бізнесу в колі сім'ї можна вважати колективну відповідальність усіх членів сім'ї за підсумковий результат їх роботи, бажання інвестувати всі сили та засоби в роботу, тому що для сім'ї – це не просто робота, а справа життя. В сімейному бізнесі все побудовано на довірі та розумінні, члени родини добре знають і краще пізнають один одного в процесі спільної діяльності. Вони довіряють один одному, оскільки родичів пов'язують не стільки матеріальні блага, скільки загальний економічний інтерес, умови праці та побуту, спільні цілі та відданість родині [12].

Історично успіх сімейного підприємництва визначався особливою культурою ведення справ та взаємною довірою. З родинним бізнесом було вигідно і зручно мати справу, оскільки завдяки вірності традиціям партнери по бізнесу могли бути впевнені в довгостроковому співробітництві.

За умови використання енергоощадних технологій, високопродуктивних тварин, налагодженої системи кооперації малі сімейні підприємства можуть забезпечити економічні показники, які можна порівняти з ефективністю виробництва на великих комплексах. Технологічні інновації в індустрії туризму, лібералізація ринку, глобалізація відкривають нові можливості саме для сімейних агротуристичних підприємств, тому що ніші ринків, які часто ігноруються великими підприємствами, пропонують можливості для зростання малого сімейного бізнесу.

Будь-який сімейний бізнес має низку недоліків. Елементарна некомпетентність, надмірна лояльність і недисциплінованість можуть сильно нашкодити сімейному бізнесу, назавжди підірвавши його репутацію. Успіх бізнесу безпосередньо залежить від добробуту в сім'ї, від взаємин між подружжям, тому часто проблеми у стосунках між подружжям ведуть до занепаду бізнесу.

Бар'єри, що стримують розвиток сімейного підприємства, виявляються на мікро- і макрорівнях. Основними перешкодами на шляху до розвитку стають корупція, податковий прес, відсутність механізмів взаємодії бізнесу і державних органів, низький рівень правової культури керівників підприємств тощо. Сімейні підприємства відчувають труднощі, викликані високою невизначеністю і нестабільністю економічного середовища, відсутністю державної підтримки. Підприємницька ініціатива стикається з величезною кількістю адміністративних бар'єрів. У батьків-бізнесменів відсутнє прагнення перекидати цей важкий «тягар» на плечі дітей.

З урахуванням переваг і недоліків, бар'єрів, що стримують розвиток сімейного бізнесу, доцільно

запропонувати напрями державної підтримки сімейного підприємства, сформувані низку рекомендацій для членів родин, спрямованих на запобігання типових причин невдач у сімейному бізнесі (рис. 2).

Від самого початку заснування сімейного бізнесу варто прищепити кожному члену сім'ї розуміння, що родинна репутація – це капітал, головна цінність. Родині також буде набагато простіше розпочати свою справу, якщо сформується ефективний професійний «союз». Наприклад, в агротуризмі з метою пропонування туру «Вихідні на сільському подвір'ї» спільно можуть надавати послуги ветеринар і працівник культури чи агроном і педагог. На початковому етапі потрібні правильний розрахунок необхідних витрат, їх розумна економія. Щоб уникнути непорозуміння, необхідно періодично повідомляти, на які цілі витрачається прибуток від сімейної справи, дотримуватись принципу прозорості бізнесу. Не можна силою залучати дітей до сімейної справи, це повинен бути особистий вибір кожного [3].

Виділяють такі напрями державної підтримки сімейного підприємства:

- офіційна статистика, моніторинг поточного стану сімейного бізнесу (виявлення сфер діяльності, що представляють інтерес для потенційних споживачів, але ще не охоплені сімейним бізнесом; визначення пріоритетних напрямів розвитку сімейного бізнесу);

- розробка на державному, регіональному і місцевому рівнях програм, спрямованих на зростання числа сімейних підприємств, з урахуванням пріоритетних напрямів розвитку конкретного регіону;

- формування сучасної правової бази, забезпечення сильних правових гарантій свободи підприємства, їх безумовне виконання;

- усунення бюрократичних перешкод;

- перегляд особливостей оподаткування доходів від даного виду діяльності, надання податкових пільг, скорочення податкового навантаження в кризовий для сімейної справи період (сімейні підприємства, які отримують дохід від агротуристичної діяльності, дотримуються відповідних законодавчих вимог, встановлених критеріїв та міжнародних стандартів, можуть звільнятися від сплати податку з цього доходу);

- фінансова підтримка в тих сферах, де потрібні значні матеріальні ресурси (фермерам, які займаються органічним виробництвом; компенсація витрат на елітне насінництво, придбання дизельного палива, техніки, будівництво тваринницьких комплексів);

- розвиток мікрофінансових інститутів, а саме кредитних кооперативів, товариств взаємного кредитування, інших небанківських кредитних установ;

- удосконалення інфраструктури регіону на умовах приватно-державного партнерства, забез-

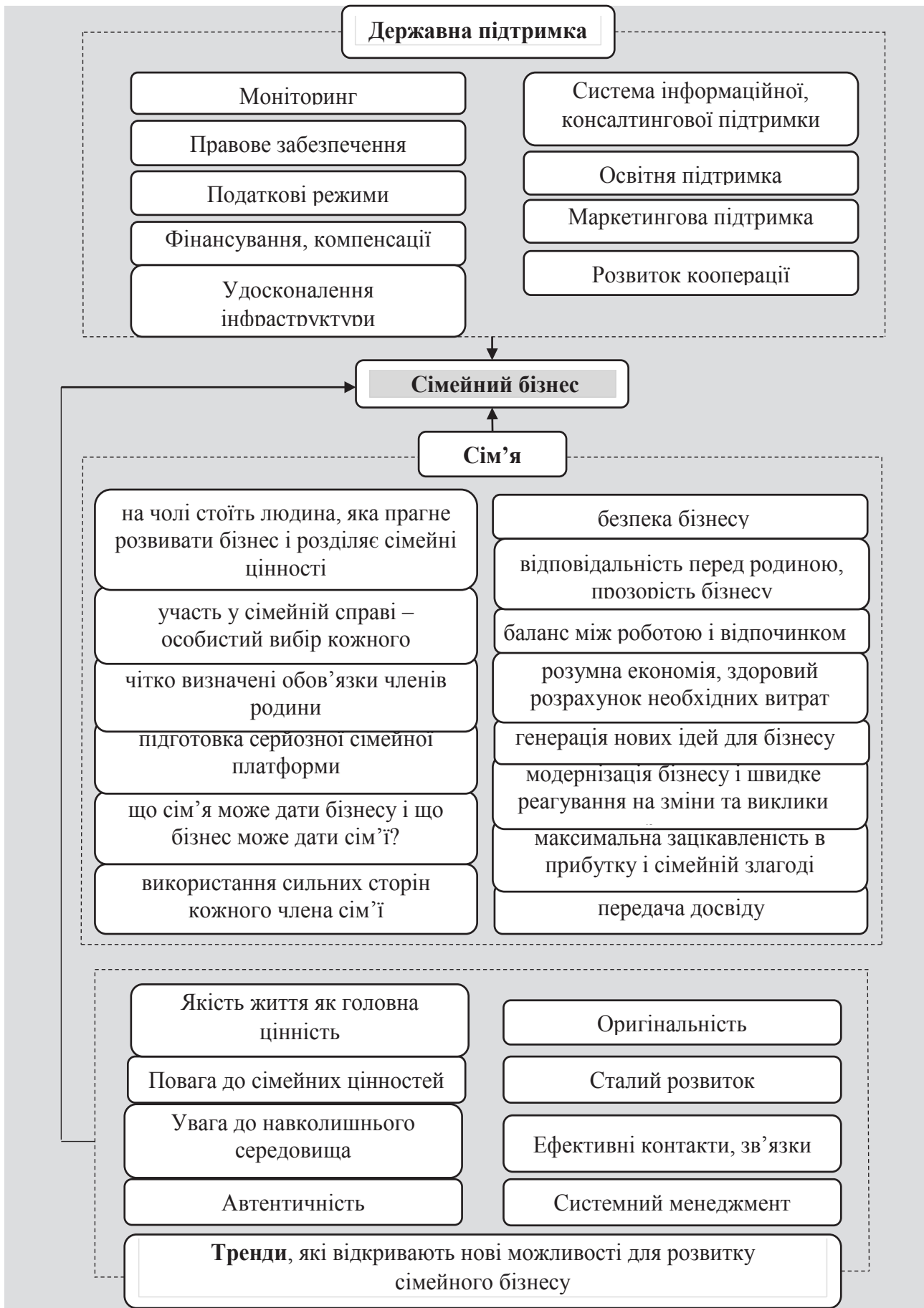

Рис. 2. Заходи та рекомендації щодо розвитку сімейного бізнесу

печення можливості отримання гідної освіти, медичних та інших соціально-побутових послуг;

- сприяння різним формам кооперації, зокрема збутовій, постачальницькій, інформаційній, правовій;

- формування системи інформаційної, консалтингової підтримки;

- освітня підтримка суб'єктів сімейного підприємництва (навчання і підвищення кваліфікації, вільний доступ до системи освіти, створення бізнес-центрів у кожному регіоні, залучення наявних освітніх установ економічного профілю до проведення курсів з організації бізнесу, організація стажувань представників сімейного бізнесу за кордоном);

- маркетингова підтримка (сприяння у сфері виставкової та ярмаркової діяльності, в постійному розширенні клієнтських баз, цілеспрямованому просуванні послуг, активізації PR-діяльності).

Тільки завдяки ефективному партнерству сім'ї та держави, врахуванню сучасних світових трендів, які відкривають нові можливості для розвитку сімейного бізнесу, можна досягти високих результатів. В Україні потрібно змінити психологію розвитку сільської місцевості, агротуризм є лише одним із прикладів, як це можна зробити. Він є як сучасною формою розвитку туризму, так і способом стабілізації сільського господарства. Цей вид зайнятості враховує специфічні особливості сільської місцевості, традиційний спосіб життя, створює сприятливе середовище для розвитку різноманітних видів несільськогосподарської діяльності. Розвиток агротуризму дає змогу організувати не просто підприємницьку діяльність, а сімейну справу, до якої будуть залучені всі члени сім'ї з природним розподілом ролей. Так, чоловіки можуть бути відповідальними за пошук і розміщення туристів, організацію дозвілля, пізнавальних екскурсій, можуть бути наставниками в рамках обробки землі чи догляду за тваринами. Жінки можуть підтримувати порядок в садібі, організувати харчування. Інші члени сім'ї можуть допомагати в сільськогосподарських роботах на присадибній ділянці, це дасть змогу збільшити доходи шляхом пропозиції туристам екологічно чистих продуктів харчування. Діти залежно від віку можуть виконувати посильні завдання поряд з батьками, а саме поливати овочеві культури, годувати домашню худобу, грати в ігри з дітьми туристів.

Діяльність з надання туристичних послуг вимагає від сільської родини наявності певних знань та навичок. Члени сім'ї повинні мати знання, необхідні для раціонального господарювання, вміти ефективно використовувати земельні ділянки та інші ресурси домогосподарства. Проблемою є відсутність необхідних знань і практичних навичок в галузі підприємницької діяльності насамперед у молодших поколінь. З метою виховання

економічної культури, розвитку здатності правильного розуміння соціально-економічних процесів потрібно навчати основам економічних знань уже в шкільному віці. Однією з форм економічної освіти є сімейна економіка. Допомагаючи вести домашнє господарство, діти занурюються в економічні реалії. Батьки повинні посвятити їх у питання сімейного господарства, адже саме в дитинстві і юності формуються ставлення до грошей, витрат, усвідомлення виникнення потреб та шляхів їх задоволення.

Сформувані уявлення про сутність і особливості підприємництва як особливого виду діяльності допоможуть інтегровані заняття з підприємницьким «нахилом», діяльність шкільних клубів підприємництва, впровадження таких курсів, як «Фінансова грамотність», «Економіка сім'ї», «Академія підприємництва». Передбачуваним результатом курсів є готовність дітей допомагати батькам вести домашнє господарство, сімейний бізнес [11].

Ні батькам, ні школі не варто виховувати дітей з позиції «тепличного» підходу, в рамках якого розвивається тільки безпорадність перед реальним життям. Цю думку підтримує і колектив економічного факультету Херсонського державного аграрного університету, який протягом літніх канікул залучає учнів шкіл міста та області до «Літньої школи економіки ХДАУ» [10]. Результативним, на нашу думку, може бути впровадження в цьому університеті курсу, спрямованого на обов'язкову взаємодію дітей та батьків, а саме курсу «Відкриті родинні студії», який може проходити під час зимових канікул, коли діти та батьки з сільської місцевості не так завантажені роботою. Вони можуть розробити спільно з батьками бізнес-план заснування сімейної справи (вирощування та продаж органічної продукції, аграрний, винний, гастрономічний туризм тощо) або отримати сучасні додаткові знання для ефективного розвитку справи, що вже функціонує. Для проведення занять варто запросити кращих експертів, дати можливість безпосередньо спілкуватися з власниками сімейних компаній.

Висновки з проведеного дослідження. Про переваги сімейного бізнесу можна говорити тільки в тому разі, якщо він правильно організований, успішно розвивається, а всі особи, залучені до нього, задоволені результатами. Найпривабливішими характеристиками сімейного бізнесу є прагнення до самореалізації, спільні цілі та плани, любов до справи, націленість на довгострокову роботу, орієнтація на якість і відповідність запитам конкретної спільноти.

Відродження сімейного бізнесу сприяє активізації економічної поведінки, дає можливість більш оптимально використовувати наявний фінансовий, культурний капітал, швидше адаптуватися до соціально-агресивних ринкових умов з вихо-

дом на новий економічний простір. Його розвиток здатний зробити економічно вигідною і значущою велику сім'ю. Сімейний бізнес також допоможе прискорити розвиток невеликих міст і сіл, утримати жителів від міграції у великі міста, позитивно вплинути на довіру і моральність в суспільстві. Напрями активізації підприємницької діяльності вимагають обов'язкового комплексного підходу до розвитку територій, чіткої взаємодії органів влади в розробці, узгодженні та реалізації регіональної та місцевої стратегії розвитку економіки. Тільки за цих умов сім'я може стати вирішальним фактором у розвитку агротуризму.

Надалі вважаємо за необхідне проаналізувати особливості бізнесу в контексті сімейних господарств у світовому масштабі, постійно шукати та поетапно розробляти ідеальну модель розвитку власної справи, тобто з нуля створювати український сімейний агробізнес, який, цілком ймовірно, зможе стати національним агробрендом [7].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. Избранные произведения. Москва: Прогресс, 2000. 258 с.
2. Витрати і ресурси домогосподарств України у I кварталі 2017 року. Державна служба статистики України. 2017. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm.
3. Від батька до сина: особливості сімейного бізнесу. URL: http://ipress.ua/articles/simeynyy_biznes_21606.html.
4. Зайцева Н.С., Корнилов Д.А. Роль семьи в развитии сельского предпринимательства. Аэкономика. 2014. № 2(2). URL: <http://aeconomy.ru/science/economy/rol-semi-v-razvitii-selskogo-predpr>.
5. Золотих І.Б. Історія економічних вчень: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 186 с.
6. Кизима Т.О. Домогосподарство як елемент економічної системи: сутність, еволюція та функції в умовах ринку. Вісник ТНЕУ. 2008. № 3. С. 22–33. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
7. Кирилов Ю.Є. Бренд країни в глобалізованому світі. Херсон: Грінь Д.С., 2013. 156 с.
8. Кулиняк І.Я., Кошик О.В. Сімейний бізнес: сутність поняття. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. Вип. 24.9. С. 390–394.
9. Лех Г.А. Світовий досвід розвитку сімейного бізнесу. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.12. С. 216–221.
10. Літня школа економіки ХДАУ URL: <http://www.ksau.kherson.ua/news/2203-20170612-7.html>.
11. От экономики семьи – к обучению основам бизнеса: материалы из опыта работы ГУО «Луженская базовая школа Витебского района». Витебск: ГУДОВ «ВО ИРО», 2017. 63 с.
12. Сімейний бізнес: можливості і ризики URL: <http://www.innovations.com.ua/ua/articles/14006/temp>.